BUCOVINA – SFÂRŞITUL UNUI POSIBIL EDEN. ULTIMUL ACT, 1918–1944. PROCESE POLITICE ŞI SOCIALE

MARIAN OLARU

Prezentă în conştiinţa şi cultura românităţii, a germanităţii şi a spaţiului est-slav şi, prin intermediul acestora, în cea europeană, privită mai ales din punct de vedere nostalgic, al unui posibil Eden pierdut, Bucovina istorică şi ceea ce i-a succedat constituie subiectul a peste 30 000 de studii substanţiale, care i-au cercetat istoria, cultura, demografia, economia, geologia, geografia şi botanica.

Resurecţia fenomenului istoriografic, de după sfârşitul Războiului Rece, a readus Bucovina, cu şi mai multă forţă, în preocupările istoricilor români, germano-austrieci, ucraineni, ruşi, polonezi, evrei etc. Uneori, în studiile invocate, modul în care e prezentată istoria Bucovinei este o continuare a istoriografiei interbelice sau a celei de dinaintea Primului Război Mondial. În aceste scrieri, găsim multe dintre *hetero* şi *auto-clişeele istoriografice* ale acelor perioade, unele potenţate de anumite „mode" sau curente cultural-politice contemporane[1].

Provincie extrem-orientală a Imperiului Austro-Ungar, căreia îi fusese acordată numai formal autonomia prin Constituţia imperială din 4 martie 1849, devenită ţară de coroană[2] în 1861, Bucovina a fost mereu neglijată de către autorităţile imperiale – cel puţin prin raportare la nivelul aspiraţiilor etniilor din provincie. Pentru că avea o populaţie redusă, Ducatul Bucovinei trimitea în Parlamentul imperial doar cinci deputaţi. Aceştia, mai tot timpul, din raţiuni politice, mergeau împreună cu guvernele austriece care s-au aflat la putere. Cu

[1] Printre cele mai disputate teme din istoriografia dedicată Bucovinei istorice amintim: rolul factorului civilizator german (austriac) şi stadiul dezvoltării societăţii româneşti în anii 1774–1775; dezvoltarea cultural-naţională a etniilor română şi ucraineană şi rolul implantărilor populaţionale ale austriecilor în Bucovina istorică; desfăşurarea Revoluţiei de la 1848–1849 în Bucovina; deputaţii bucovineni şi activitatea lor în Parlamentul vienez de la 1848–1849; ridicarea Bucovinei la rangul de Ducat şi impactul acestui statut asupra dezvoltării cultural-naţionale de după anul 1861; rolul Dietei Bucovinei şi implicaţiile parlamentarismului bucovinean; dezvoltarea vieţii politice şi rolul partidelor politice din Bucovina; Ausgleich-ul, „Homo Bucovinensis" etc.

[2] Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administraţia militară la autonomia provincială,* Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 434–442.

Analele Bucovinei, XVII, 1 (34), p. 261–282, Bucureşti, 2010

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

toate acestea, Bucovina nu s-a bucurat de sprijinul imperialilor în politica de păstrare a caracterului românesc al provinciei[3]. Dimpotrivă, cercetările istorice dovedesc o constantă preocupare a autorităților imperiale de susținere a alogenității în defavoarea autohtonilor români, experiența bucovineană în domeniul realizării unor relații interetnice ideale fiind considerată de către unii cercetători (români și ucraineni) ca o „experiență neizbutită"[4].

Pe fundalul extinderii spațiului exprimării politice ca urmare a mișcărilor național-politice din imperiu, care au dus la reformele electorale din 1897 și 1907, în Austria, ca și în Bucovina, autodeterminarea sub toate aspectele ei a fost subminată de faptul „că noi, cei de aici, eram tratați ca niște obiecte – obiecte ale aranjamentelor imperiale, ale tratatelor de pace, ale împărțirii sferelor de influență"[5].

Aparținătoare Austriei și, prin ea, spațiului Mitteleuropei, Bucovina trebuia să fie, asemenea acestora, o „lume" a naționalităților amestecate, o „lume" de tip „hinter" în care se producea „un schimb continuu de identități, un proces de îmbogățire și de pierdere a identității"[6]. De fapt, politica imperialilor în Bucovina a fost una de realizare a unui „compromis nivelator" între naționalități, în prima etapă, apoi, realizarea așa-zisului *Homo Bucovinensis*, „personaj inventat, fără identitate națională", care trebuia să servească scopurilor politicii austriece în această provincie a imperiului[7]. Realizarea acestor obiective a însemnat pentru Bucovina, în special la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui de al XX-lea, o perioadă a incertitudinii, a imprevizibilului, a insecurității, „de alternanță amețitoare între continuu și discontinuu, întreg și fragmentar, dependent și independent, centripet și centrifug"[8], caracteristici pe care le regăsim la scara întregului imperiu. Acesta se afla atunci în ceea ce unii numesc „Apocalipsa Veselă"[9], din cauza crizei profunde în care se aflau instituțiile politice cele mai importante din acea vreme, care existau între inerție și reformă.

Bucovina, „o bucată de teritoriu pentru care nu există nicio explicație logică" de apartenență la Imperiul Austro-Ungar, „departe de tot restul"[10], cum era acest

[3] Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775–1918. (În legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun", 1996, p. 107–109.

[4] Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", III, nr. 2, 1996, p. 292.

[5] György Konrad, intervenție la masa rotundă organizată la New York de Fundația Wheatland, în iunie 1989, la Conferința despre Literatură, cu tema: *Europa Centrală – identitate și cultură*, în vol. *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*. (Antologie coordonată de Adriana Babeți și Cornel Ungureanu), Iași, Editura Polirom, 1997, p. 326.

[6] *Ibidem,* p. 329, intervenția lui Claudio Magris.

[7] Dimitrie Vatamaniuc, *„Homo Bucovinensis" – o teorie nouă și totuși veche*, în „Analele Bucovinei", VI, nr. 2, 1999, p. 461– 462.

[8] *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, intervenția lui Czesław Miłosz, p. 9.

[9] William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială, 1848–1938*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 409.

[10] A. J. P. Taylor, *Monarhia Habsburgică, 1809–1918. O istorie a Imperiului Austriac și a Austro-Ungariei*,

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

stat, a cunoscut la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea evoluţiile sale specifice, care o singularizau ca provincie a imperiului. Ea a fost afectată de evoluţiile sociale, politice şi economice care afectau monarhia, ce a trecut prin perioada „revirimentului habsburgic" a epocii Taafe (1879–1893), a „anilor de derută" de la Taafe la Badeni (1893–1897), prin „tentaţia democratică" sau „vara indiană a Monarhiei Habsburgice", dintre 1897 şi 1908, când democratizarea imperiului părea să dea roade.

Experimentele şi experienţele politice din Imperiul Austro-Ungar, menite doar să prelungească viaţa acestei ciudate alcătuiri statale, au eşuat în faţa mişcărilor identitar-naţionale, impunând „soluţia violentă" care a dus la dispariţia Monarhiei bicefale şi constituirea statelor naţionale pe ruinele acesteia. În acest context, românii bucovineni, ca şi alte naţii ale fostei monarhii, au ales calea eliberării naţionale, opţiune politică şi cultural-identitară care le animase idealurile încă de la marea sărbătoare de la Putna, din 1871 şi care fusese obiectivul politic major, subînţeles, al tuturor afirmărilor identitar-naţionale din perioada pe care o prezentăm.

Declanşarea Primului Război Mondial îi găseşte pe românii din Bucovina într-o situaţie dificilă: la margine de imperiu şi cu o apărare militară insuficientă, fapt care a permis Imperiului Rus să ocupe Bucovina de trei ori în timpul marelui conflict. Pentru necesităţile războiului au fost mobilizaţi toţi bărbaţii bucovineni apţi a purta arma, care au luptat pe fronturile de Răsărit şi italian. În anii Primului Război Mondial activitatea naţionalistă românească a fost relativ modestă crede K. Hitchins, care arată că în „Bucovina, propaganda lor [a naţionaliştilor – n.n.] avusese o oarecare influenţă printre intelectuali, care deveniseră, după intrarea României în război, mai sensibili la ideea României Mari"[11]. Acelaşi istoric consideră că măsurile „aspre" adoptate de autorităţi au dus la creşterea iredentismului românesc şi că, până la 22 octombrie 1918, deputaţii români în Parlamentul vienez au rămas fideli ideii imperiale[12]. Unul dintre martorii acelor evenimente, consemna şi el că „sufletul românilor în totalitatea lui nu era pregătit pentru realizarea visului de întregire a neamului. [...] Începuturi de pregătire erau, ce-i drept, şi în Vechiul Regat [...], în Ardeal [...], în Bucovina [...], precum şi în Basarabia, unde exista un curent naţionalist, dar mai slab. Dar acest curent trebuia pregătit ca să cuprindă masa românească, care era amorţită şi fărâmiţată în partide cu programe diferite şi contrare"[13]. În acest context, neutralitatea României a făcut ca agitaţia specifică acestei perioade să fie mai puţin cunoscută de bucovineni. La intrarea României în război situaţia se schimbă radical. Fischer şi subordonaţii săi

[11] Keith Hitchins, *România, 1866–1947*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Humanitas, 1996, p. 280.
[12] *Ibidem*.
[13] Apud Ilie Dugan-Opaiţ, *Date pentru monografia Comunei Cireş–Opaiţeni*, Ediţie îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediţiei, comentarii şi glosar: Vasile I. Schipor, Indice de nume: Rodica Iaţencu, Rădăuţi,

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

văd în românii bucovineni pe „dușmanii" și pe „trădătorii" monarhiei. De aceea, au fost luate numeroase măsuri punitive împotriva lor, de la intentarea unor procese pentru „defăimarea" armatei imperiale și a imperiului și până la arestarea indezirabililor și execuția unora. Acest fapt i-a determinat, pe românii din Bucovina și din Regat, să-i spună „călăul" lui Fischer[14]. În același timp, Koko Wasilko și apropiații săi politici, între care și Aurel Onciul, înființau două batalioane de voluntari bucovineni care să apere provincia de „moscali". În acest context, Aurel Onciul îi adresa regelui Ferdinand I al României celebra telegramă prin care îl apostrofa pentru îndrăzneala de a intra în război împotriva Puterilor Centrale. În același timp în țară, diversele societăți, culturale și naționale, în frunte cu Liga Culturală, la care s-au adăugat românii bucovineni și ardeleni din Regat îi cereau, prin vocea lui Nicu Filipescu, la 15 februarie 1915, în Sala „Dacia", lui Ferdinand I următoarele: „Ești trimisul lui Dumnezeu ca să împlinești visul unui neam. Vei fi cel mai mare voievod al Țării, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul, «Domn al întreg Ardealului, al Țării Românești și al Moldovei» și aducând pe deasupra strălucirea purpurei regale. Sau, răpus în cel mai mare avânt de vijelie al neamului, vei fi totuși sfințit ca erou național. De nu vei fi nici una, nici alta, grozav mă tem că nici praf nu se va alege de țară și de dinastie. De aceea, mărirea ce ți-o urăm, Sire, este: Să te încoronezi în Alba Iulia sau să mori pe Câmpia de la Turda!"[15]

Geniul politic al elitelor românești din Bucovina, politica externă a Regatului României și conjunctura politică externă favorabilă au făcut posibilă realizarea acestui proiect politic și național românesc, la 27 octombrie și 28 noiembrie 1918[16]. Prin unirea din anul 1918, Bucovina revenea în spațiul din care fusese desprinsă cu 144 de ani în urmă, urmând teritoriile fostei Moldove[17] în proiectul politic și

[14] Dragoș Vitencu, *Cernăuțiul meu*, Ediție îngrijită de Aura Brădățean, Suceava, Complexul Muzeal Bucovina, Editura Accent Print, 2008, p. 60. Referindu-se la atmosfera instaurată de Fischer în Cernăuți, autorul scria: „Până atunci, în închipuirea mea, moartea, moarte violentă, nu cea provocată de boală sau de bătrânețe, avea chipul unei spânzurători de care atârna un trup de om. Aceasta era tragica obsesie despre care se șoptea zilnic în casele românilor".

[15] Ilie Dugan-Opaiț, *op. cit.*, p. 17.

[16] Prezentând valoarea deosebită a adunărilor plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, autorii tratatului *Istoria Românilor*, vol. VIII, p. 5–6, scriu: „Deciziile de unire din 1918 reprezentau plebiscite spontane ale națiunii române, neprevăzute în vreun tratat internațional și superioare, ca valoare de drept, plebiscitului organizat. Deciziile exprimau de fapt, clar și definitiv, voința colectivă a națiunii în vederea unirii provinciilor istorice cu Vechiul Regat".

[17] Dintre „criticii" mai recenți ai unirii Bucovinei cu România, în anul 1918 și a roadelor acesteia, se impune cercetătoarea Mariana Hausleitner. Aceasta scria: „Proclamația unirii, formulată de Ion Nistor, cuprindea miturile naționaliștilor radicali despre pretinsa persecuție a românilor în cei 144 de ani de stăpânire austriacă. Iar pentru a dezarma criticile ucrainenilor, Nistor afirma că austriecii făcuseră eforturi pentru a-i învrăjbi pe români cu celelalte populații din Bucovina". Cf. Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Gross*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

național „pandacic". Proiectele politice concurente din epocă s-au dovedit lipsite de viabilitate (proiectul federalist al defunctei Austrii, distrusă de impetuoasele mişcări identitar-naționale, precum şi proiectele de sorginte slavă, fie cel al unei Rusii Mari, fie cel al unei Rusii Mici, care să includă Bucovina în componența acestora). De drept şi de fapt, prin unirea cu România, Bucovina îşi înceta existența administrativ-politică, rămânând ca reprezentare doar la nivelul mentalului colectiv a cărei existență, în perioada stăpânirii austriece, a fost mai mult sau mai puțin idealizată, pe măsură ce unii evocatori ai fenomenului s-au situat mai departe în timp. De fapt, la 4 aprilie 1920, ca urmare a evoluțiilor socio-politice din țară şi a largii adeziuni a locuitorilor la curentul unionist, s-a hotărât desființarea Secretariatelor din Bucovina, a Consiliului Dirigent din Transilvania şi a Directoratelor din Basarabia.

Unirea Bucovinei cu România se ratifica la 29 decembrie 1919 de către Parlamentul Regatului Românei, odată cu Basarabia, Transilvania, Banatul, Crişana şi Maramureşul. În felul acesta, teritoriul de nord al Moldovei, cunoscut sub numele de Bucovina, era reintegrat, în numele dreptului la autodeterminare proclamat de principiile wilsoniene, în teritoriul de la care fusese desprins, în arbitrar, în anul 1775. „Niciodată aria din nordul Moldovei n-a aparținut Ucrainei, Rusiei sau Poloniei şi cu atât mai puțin Ungariei sau vechiului Imperiu German. În lumina acestor considerente istorice, demografice şi de drept internațional, Rusia, Franța, Anglia şi Italia au recunoscut în august 1916 dreptul României asupra Bucovinei"[18].

Apartenența la un stat democratic, cu toate disfuncțiile sale evocate de contemporani şi de istoricii de azi[19], a adus locuitorilor reale avantaje, politice, economice, sociale, culturale şi materiale, care au fost susținute de o legislație adecvată ce a fost aplicată până la sfârşitul perioadei interbelice. Sigur au fost şi nemulțumiți de înfăptuirea unirii cu România, dar numărul acestora a fost relativ mic şi proveneau mai ales din rândurile privilegiaților a căror situație era pusă sub semnul întrebării de noua realitate politică. Unirea Bucovinei cu România i-a nemulțumit mai ales pe ucraineni, care adoptaseră planul unei Ucraine sub tutelă austriacă, plan susținut de împăratul Karl I. Tânărul împărat al Austriei şi-a pierdut

[18] Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei", III, nr. 2, 1996, p. 476.

[19] Spre deosebire de democrațiile vest-europene, în România constatăm avansul pe care puterea executivă îl avea față de cea legislativă, determinat de faptul că mai întâi se forma guvernul şi apoi se organizau alegerile parlamentare, care confirmau dominația partidului/partidelor ce formaseră guvernul în Parlament. Doar alegerile din decembrie 1937 au fost „pierdute" de organizatori, respectiv P.N.L., fapt care a fost dorit şi speculat de Carol al II-lea pentru a impune propriul regim politic autoritarist. Totodată, pentru perioada 1934–1937, constatăm folosirea excesivă a puterii normative a executivului, în detrimentul legislativului, fapt care se coroborează cu o serie de vexări ale procesului electoral prin folosirea unor mijloace neortodoxe de dezavantajare a adversarilor politici.

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

definitiv simpatia românilor din imperiu în momentul în care, vorbind despre o Austrie federală, îi lăsa pe aceştia în afara oricărei construcţii politice care să le apere drepturile naţionale[20].

Structura centralistă a statului român a fost apreciată de contemporani ca fiind mai aproape de specificul românesc şi propice pentru un stat cu o structură geopolitică a vecinătăţilor nu tocmai prietenoasă, înainte şi după Primul Război Mondial (este cunoscută disputa dintre Iancu Flondor şi Ioan Nistor pe tema „centralismului" şi a „federalismului" ca modele de integrare a Bucovinei într-o construcţie statală a României de după 1918). Este de amintit poziţia lui Nicolae Iorga, pe care a susţinut-o, în august 1919, la revenirea sa în Bucovina, după zece ani de la interdicţia pe care i-o puseseră autorităţile austriece. Cu această ocazie, Iorga a criticat ideea unei „ţări" a Bucovinei, întrebându-se ce ţară e aceea pe care o poţi străbate în goana calului în cinci, şase ore?

Apartenenţa Bucovinei la Regatul Român, proclamată prin manifestările plebiscitare din octombrie şi noiembrie 1918 şi confirmate de Conferinţa de Pace de la Saint Germain en Laye, nu a însemnat o cădere într-o zonă a minoratului cultural şi de civilizaţie, datorată introducerii limbii române ca limbă oficială, care nu este de circulaţie internaţională şi prin apartenenţa la Statul Român (un stat de dimensiuni medii, oricum nu de „anvergura" imperiului dualist). Dovadă stau numeroasele indicii culturale care au făcut din oraşele bucovinene şi din Cernăuţi adevărate focare de cultură, fenomen ce s-a întins şi în lumea satelor prin intermediul fundaţiilor, asociaţiilor şi societăţilor culturale, între care Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina a jucat un rol primordial.

Ca urmare a hotărârilor luate de Conferinţa de Pace de la Paris, România devenea un stat naţional. Ca suprafaţă România se afla pe locul zece în Europa, cu 295 049 km^2 şi pe locul opt ca populaţie. Aceasta a crescut de la 7,9 milioane în anul 1915, la 14,7 milioane în 1919, la 18 milioane în 1930 şi 20 milioane de locuitori în anul 1939. Statul român avea în componenţa sa ceva mai mult de 28% dintre locuitori aparţinând minorităţilor naţionale, cei mai mulţi dintre aceştia găsindu-se mai ales în provinciile româneşti reunite cu Ţara, în anul 1918, între care şi Bucovina[21]. De altfel, „ca urmare a unei îndelungate evoluţii istorice, niciun stat nu era «pur» din punct de vedere etnic"[22]. Astfel, în anul 1930 Cehoslovacia avea 33,7% minoritari, Iugoslavia avea 20,2%, Ungaria avea 7,9%, şi Polonia avea, în 1921, 30,8%[23].

Structura populaţiei a fost în general stabilă, datorită existenţei unor nesemnificative procese de emigrare. Ca urmare, procesul de emigrare a românilor din Transilvania şi Bucovina către S.U.A., foarte activ la începutul secolului

[20] Radu Grigorovici, *Modelul Bucovinei*, în „Analele Bucovinei", III, nr. 2, 1996, p. 287.

[21] *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România reîntregită*, volum coordonat de prof. univ. dr. Ioan Scurtu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 56.

[22] *Ibidem*.

[23] Ştefan Purici, *Probleme ale minorităţilor naţionale în Bucovina istorică între anii 1918 şi 1940* (I), în „Ana

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

al XX-lea, aproape a încetat datorită dispariţiei cauzelor care l-au generat (de natură economică şi politică)[24]. Emigraţia în S.U.A. a fost de 67 646 de persoane între anii 1921 şi 1930 şi de 3 871 în ultimul deceniu al perioadei interbelice. În perioada analizată, 22 000 de evrei au venit din Rusia Sovietică în Basarabia (1920) şi 20 000 de români au revenit din S.U.A. în Transilvania şi Bucovina.[25]

În anul 1919, conform recensământului făcut de autorităţile române din Bucovina, realizat pe alte criterii decât cel austriac din anul 1910 şi anume pe cel al apartenenţei etnice, în această provincie locuiau 811 721 locuitori, faţă de 800 098 câţi fuseseră recenzaţi înainte de Primul Război Mondial[26]. Dintre aceştia, 378 859 (adică 46,7%, faţă de 34,2% în 1910) erau români, rutenii erau în număr de 227 362 (adică 28%, faţă de 38,1% în 1910), evreii erau în număr de 88 666 (adică 10,9%, faţă de 12,9% în 1910), germanii în număr de 68 075 (adică 8,4%, faţă de 8,2% în anul 1910), polonezii erau în număr de 34 119 (adică 4,2%, faţă de 4,5% în anul menţionat)[27] şi 14 641 (adică 1,8%) erau de alte naţionalităţi[28].

Analizând realităţile demografice din anul 1930 constatăm că numărul românilor a crescut la 379 691 persoane (44,5%), ucrainenii (rutenii) şi-au redus numărul la 248 567 (29,1%), populaţia germană şi-a sporit numărul la 75 533 de locuitori (8,9%) în anul 1930 (faţă de 73 073, în 1910) şi evreii şi-au redus numărul, ca urmare a migraţiei, la 92 492 (10,8%) faţă de 95 706 (12%) în 1910, polonezii erau în număr de 30 580 (3,6%). Analizând această structură etnică a Bucovinei putem constata că această provincie a cunoscut, în cadrul Regatului României, o evoluţie demografică firească, conservându-şi caracteristicile multiculturale şi confesionale care au consacrat-o ca o adevărată „Elveţie a României". Astfel, în 1930, ortodocşii reprezentau 71,9% din populaţie, greco-catolicii erau 2,3%, romano-catolicii erau 11,5%, luteranii reprezentau 2,4% şi practicanţii cultului mozaic reprezentau 10,9% din populaţia provinciei. Ce mai mare parte a

[24] *Istoria românilor*, vol. VIII, *România reîntregită*, p. 34.

[25] Keith Hitchins, *România, 1866–1947*, p. 336.

[26] Datele statistice ale recensământului din 1919 sunt puse sub semnul întrebării de M. Hausleitner, ca fiind manipulate de autorităţi pentru a creşte ponderea românilor, în defavoarea evreilor şi a ucrainenilor, fără însă a lua în calcul deficienţele cunoscute ale recensământului din 1910 şi modul diferit de recenzare cu care au operat autorităţile româneşti în perioada interbelică. Mariana Hausleitner, *op. cit*, p. 146.

[27] Daniel Hrenciuc, *Minoritatea polonă din Bucovina*, în „Analele Bucovinei", VII, nr. 2, 2000, p. 447. În documentele Conferinţei de Pace de la Paris se consemnează că la sfârşitul anului 1918, populaţia Bucovinei era de 689 902 locuitori, din care 272 952 erau români (39,56%), 218 918 erau ruteni (31,73%), 153 280 erau germani (22,21%) – probabil că în cadrul acestei cifre erau incluşi evreii vorbitori de limbă germană –, 44 757 aparţineau altor naţionalităţi (6,5%). Cf. Florea Şapcă, *Diplomaţia americană şi problema Bucovinei*, în „Ţara Fagilor" – Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, 1996, p. 42.

[28] Ion Popescu (coord.), Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina între trecut şi viitor*, I, *Românii din Regiunea Cernăuţi (Studiu etnodemografic şi sociolingvistic)*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Oradea

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

populației Bucovinei trăia în mediul rural[29], repartizați astfel: românii în proporție de 48,7%, ucrainenii în procent de 34,7, fiind urmați de germani cu 6,7%, evrei cu 3,9% și polonezi cu 2,6%.

Prin Tratatul minorităților, din 9 decembrie 1919, semnat de guvernul Vaida-Voevod, România oferea „garanții sigure de libertate și de dreptate"[30] tuturor locuitorilor săi, atât din Vechiul Regat cât și celor reuniți în 1918, din provinciile Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei, indiferent de rasă, limbă sau religie. România accepta ca garanțiile cerute de marile puteri pentru aplicarea acestui tratat să fie verificate de Consiliul Societății Națiunilor. Așa cum se exprima Ion I. C. Brătianu: „România înțelege să recunoască cele mai mari libertăți minorităților etnice și confesionale", dar „nu subscrie la stipulații care i-ar limita drepturile de stat suveran". Omul politic român formula aceste considerații în numele a două principii: 1) „pacea, ordinea, fraternitatea între populațiile aceluiași stat" și 2) „egalitatea tuturor statelor mari și mici în conformitate cu drepturile lor de legislație internă"[31]. Semnarea acestui tratat a fost urmată de o legislație, apreciată ca democratică în epocă și aposteriori. Aceasta a cuprins Legea electorală din 1918, Legea agrară din 1921, Constituția din 1923, Legea cultelor din 1925, legile privind învățământul, adoptate în 1924 și 1928 și, desigur, Constituția din anul 1923. Toate aceste măsuri legislative, altele cu caracter administrativ, juridic și economic au contribuit la democratizarea țării și la accesul la viața politică a unui număr mai mare de cetățeni, adică la patru milioane de bărbați care își exercitau dreptul de a alege și de a fi aleși[32]. Cât privește dreptul de vot al femeilor, în România acesta s-a introdus în anul 1946. Femeile aveau drept de vot în perioada interbelică în Austria, Cehoslovacia și Polonia, ca să ne referim doar la țările central și est-europene.

În ansamblu, cu excepția etnicilor evrei, care au avut de luptat cu cerbicia unei birocrații care refuza naturalizarea tuturor evreilor aflători în țara reieșită în urma evenimentelor anului 1918 – luptă care s-a continuat și după anul 1924, când a fost adoptată legea Mârzescu –, situația minorităților din România era, în linii generale, asemănătoare cu cea a românilor[33]. Adoptarea legilor privitoare la învățământ, în anii 1924 și 1928, aplicarea treptată a regulamentelor din Vechiul Regat pentru licee și introducerea deplină a acestora abia în anul 1928, evidențiază preocuparea autorităților pentru păstrarea drepturilor minorităților naționale. Dar, chiar și așa, trecerea unor gimnazii la română, ca limbă de predare, a afectat susceptibilitățile unora dintre dascălii vremii, care fie au ales calea plecării în Austria, fie au încercat să constituie școli particulare, cu un curriculum mai

[29] *Ibidem*, p. 137–138.
[30] *Istoria românilor*, vol. VIII, *România reîntregită*, p. 57.
[31] *Ibidem*, p. 11.
[32] *Ibidem*, p. 39.
[33] Carol Iancu, *Evreii din România. De la emancipare la marginalizare. 1919–1923*, București, Editura Hasefer, [illegible]

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

apropiat de aspiraţiile lor[34]. Cel mai des invocată în scrierile unora dintre cercetătorii mai recenţi sau mai vechi este opoziţia unora dintre minoritari faţă de introducerea limbii române ca limbă oficială, în şcoli şi în Universitatea „Ferdinand I" de la Cernăuţi. Lucru explicabil pentru un stat ca România, stat unitar şi centralizat şi cu o politică faţă de minoritari similară democraţiilor central-europene. O dovadă a dezvoltării învăţământului în limba maternă este şi faptul că în anul şcolar 1934–1935, în şcolile primare din România studiau 5 384 de copii polonezi, din care 3 285 erau înscrişi în şcolile din Bucovina[35]. 61 de tineri de etnie poloneză studiau la universităţile din România, în anul universitar 1933–1934, dintre care majoritatea erau înscrişi la Universitatea „Carol al II-lea" din Cernăuţi[36]. Iar în anul 1935 erau înregistrate 31 de organizaţii şi societăţi ale polonezilor din Bucovina[37]. Cu toate aceste procese evolutive evidente, în anul 1930 rata analfabetismului în România era destul de ridicată. Pe ansamblul ţării 57% dintre români ştiau să scrie şi să citească. Pe provincii istorice situaţia accesului la informaţie prin scris şi citit varia de la 63%, în Transilvania, la 31,1% în Basarabia, Bucovina apropiindu-se ca situaţie statistică de Transilvania[38]. În acelaşi timp, numărul ştiutorilor de carte era de 60% în Bulgaria, 84% în Ungaria, 67% în Polonia, 92% în Cehoslovacia şi 94% în Franţa.

Cu toate că statul român a căutat ca prin politica de centralizare să integreze mai rapid provinciile reunite cu Ţara, între care şi Bucovina, s-a manifestat o anumită mândrie a bucovinenilor, ce se regăsea într-o stare materială mai bună decât a conaţionalilor din Vechiul Regat, în aspectul deosebit al gospodăriilor, respectul cuvenit pentru ordine şi lege, pentru cuvântul dat, precum şi starea deosebită a oraşelor şi a satelor. Acest lucru l-au constatat contemporanii acelor vremuri şi prin folosirea frecventă a limbii germane de către unii locuitori negermani ai provinciei, fapt interpretat ca fiind un element de civilizaţie, care îi

[34] Amintim cazul Liceului Orăşenesc de Fete din Rădăuţi, unde directoarea Frieda Diamant a refuzat să introducă limba română ca limbă de predare. Urmarea a fost apariţia Secţiei de Fete a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi" din Rădăuţi, care a preluat elevele, din anul şcolar 1919–1920, ce au învăţat în limba română. Treptat, Liceul Orăşenesc de Fete din Rădăuţi cu limba germană de predare se desfiinţează, iar Frieda Diamant a rămas, practic, fără şcoală, fiind trecută la pensie. Din anul 1922, Secţia de Fete a Liceului Orăşenesc de Fete se deprinde de Liceul „E. Hurmuzachi", reluând denumirea de Liceul de Fete din Rădăuţi, care s-a numit „Elisabeta Doamna", din anul 1936.

[35] Daniel Hrenciuc, *Un destin pentru istorie: polonezii în Bucovina (1774–2008)*, Iaşi, Princeps Edit, 2008, p. 268.

[36] *Ibidem*, p. 269.

[37] *Ibidem*, p. 279.

[38] *Istoria românilor*, vol. VIII, *România reîntregită*, p. 39. În anul 1914, procentul ştiutorilor de carte era de 28,6% din totalul populaţiei şi aceasta în condiţiile în care în Ducatul Bucovinei, în preajma războiului mondial, se încheiase procesul de construire a şcolilor primare (562 la număr), se constituise o reţea de gimnazii, de şcoli profesionale şi de licee, iar în capitala ducatului se afla Universitatea Francisco-Iosefină. Cf. Mihai Iacobescu, *Bucovina între mitul habsburgic şi realitatea istorică*, în „Anal

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

deosebea de „regăţeni”[39]. În noiembrie 1921, geograful francez Em. de Martonne scria în raportul său despre „specificul local al Bucovinei” constatând: „Deşi am stat acolo numai câteva zile, am avut timp să constat lucruri interesante. Acest ţinut este împărţit clar în două părţi; sud-estul exclusiv românesc, nord-vestul populat în cea mai mare parte de ruteni. Oraşele sunt populate de nemţi şi evrei [...]. Germana este limba folosită de lumea bună, aşa cum franceza este cea folosită la Bucureşti; anii de stăpânire austriacă au reuşit să imprime ideea că germanismul este sinonim cu civilizaţia. Am auzit românce vorbind nemţeşte între ele [...]. La Cernăuţi mi s-a părut că elementul etnic românesc, întărit prin venirea armatei şi a funcţionarilor, era departe de a avea resentimente faţă de nemţii încă numeroşi în ţinut. Primarul este neamţ care vorbeşte româneşte şi care m-ar fi salutat nemţeşte dacă eu nu mi-aş fi manifestat preferinţa pentru limba română, pe care o vorbesc şi eu”[40]. Totodată acesta constata că aici puteai găsi „un sentiment naiv, de superioritate, care include oarecum şi cultura germană, [care] mai animă încă [...] şi pe oamenii politici români”. Geograful francez constata, cu această ocazie, la bucovineni, o „stare sufletească ambivalentă”: „Eşti mândru că eşti Bucovinean şi eşti, în acelaşi timp, bucuros că eşti Român”[41].

Situaţia politică şi socială a diverselor neamuri nu a avut de suferit în timpul stăpânirii româneşti. „Din punct de vedere al drepturilor cetăţeneşti nu exista nicio deosebire între români şi ceilalţi, iar viaţa naţională a unora sau altora se organiza după voinţa şi puterile lor. Şi toţi minoritarii, cum li se spunea atunci şi, poate cu excepţia armenilor, care se asimilau, sau românilor, sau polonezilor, au căutat să profite de îngăduinţa românească şi să-şi formeze comunităţile, fiecare cu biserici, cu case naţionale, cu şcoli, ziare şi spectacole în limba lor, aşa cum erau deprinse încă de pe timpul Austriei. În principiu, această separare nu însemna duşmănie. Nimeni nu stingherea pe nimeni şi fiecare simţea că are în gospodăria românească un colţişor propriu, unde puteai respira aerul naţiunii de baştină. Se respectau şi se vizitau unii pe alţii, ca buni vecini, cu obiceiuri civilizate”[42] – scria Dragoş Vitencu.

Prezentând caracteristicile vieţii social-politice din Bucovina dintre cele două războaie mondiale, Carol Iancu afirma că, „în pofida unei politici de românizare, uneori excesivă, minorităţile nu au fost complet ostracizate, nici excluse în mod sistematic din viaţa politică şi mai ales economică, unde, în unele ramuri, rolul lor a fost adeseori preponderent. La fel, ele au ştiut şi au putut să-şi păstreze respectivele lor limbi de minoritate”[43]. Ilustrativ în acest sens este şi faptul că în anul 1922, în ţară apăreau 657 de ziare şi 524 de reviste, din care 181 de ziare şi 75 de reviste aparţineau minorităţilor naţionale. În anul 1934, numărul

[39] Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 294.
[40] Apud Ion Popescu (coord.), *op. cit.*; Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 136.
[41] Cf. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 296.
[42] Dragoş Vitencu, *op. cit.*, p. 65–66.
[43] Carol I

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

cotidianelor editate de minoritari era de 75, din care 42 erau ale ungurilor, 20 erau publicate în germană, opt apăreau în limba rusă, două în bulgară, două în ucraineană şi unul în idiş. Ca urmare, raportând la 100 000 de locuitori numărul publicaţiilor din acest an, rezultă că în România erau 3,7 publicaţii pentru români şi şase publicaţii pentru minoritari[44].

Despre situaţia evreilor din Bucovina unul dintre contemporanii acelor vremuri scria: „Naţiune favorita a Casei de Habsburg, evreii au dominat în Bucovina austriacă, prin relaţiile lor la Viena, prin avere şi prin toate calităţile şi defectele lor [...], viaţa publică. Limba lor de conversaţie era germana, chiar dacă o schimonoseau. După 1918 ei continuau să reprezinte în Bucovina, prin presă şi prin toate manifestările lor de fiecare moment, un germanism cosmopolit opus rânduielilor româneşti, în contrast cu cel al germanilor propriu-zişi, care, până la politica expansionistă a lui Hitler, aveau o conduită leală faţă de români"[45]. Cât priveşte atitudinea unora dintre evrei faţă de unirea Bucovinei cu România, aceştia s-au străduit să „prelungească" în Bucovina spiritualitatea austriacă şi după 1918". În cadrul provinciei ei participau cu reprezentanţi în toate „formaţiile oficiale", în Consiliul municipal (Cernăuţi, al treilea oraş ca mărime al ţării, în anul 1930) şi orăşeneşti, în Parlament, la „Crucea Roşie", în toate domeniile vieţii economice şi cu toate acestea ei erau „bolnavi de nostalgie pentru privilegiile nescrise pe care le oferise Austria"[46]. Cu toate acestea, în aplicarea legislaţiei privitoare mai ales la statutul evreilor din România, diferitele guverne româneşti din perioada interbelică au manifestat numeroase inconsecvenţe. În anul 1919, prin semnarea Tratatului de la Saint Germain, cvasitotalitatea liderilor politici români era aproape de părerea lui Ion G. Duca: „Chestiunea evreiască fiind rezolvată legal, este în interesul ţării ca să se rezolve şi din punct de vedere moral. Prin urmare, tot ceea ce ar putea să contribuie la o apropiere între noi şi elementul evreiesc trebuie încurajat. Să uităm trecutul, şi unii şi alţii. Să închidem o dată pentru totdeauna dosarele vechilor procese, pentru a nu ne mai gândi decât la viitoarea noastră coexistenţă, care trebuie în mod necesar să fie armonioasă şi fraternă"[47]. Cu toate că la 26 septembrie 1920 era publicată în „Monitorul Oficial" legea care recunoştea cetăţenia română tuturor evreilor de pe întinsul Regatului Român, preşedintele Comisiei de unificare a legilor, prof. Alexandrescu, credea că aplicarea prevederilor Tratatului de la Saint Germain în privinţa minorităţilor era o chestiune imediată şi nu una definitivă, de care România avea să se dispenseze, în ţară aplicându-se tot decretele-legi de până atunci[48]. Nici Constituţia din 1923 nu a cuprins în textul său prevederile art. 7 din Tratatul privind minorităţile de la Saint Germain şi, prin articolul 133, apela la o soluţie de compromis, fiind vorba de o

[44] *Ibidem.*
[45] Dragoş Vitencu, *op. cit.*, p. 66.
[46] *Ibidem.*
[47] Apud Carol Iancu, *op. cit.*, p. 83.
[48] *Ibidem.*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

acordare a cetățeniei tuturor locuitorilor provinciilor reunite cu Țara, între care și evrei, pornind de la o declarație de opțiune, ce se solicita de către doritori. Această situație cuprindea numeroase capcane, între care și aceea a termenului foarte scurt, de trei luni, pe care îl acorda pentru îndeplinirea acestei formalități[49]. Ulterior, *Regulamentul pentru aplicarea dispozițiilor tratatelor de pace și anexelor lor privind constatarea dobândirii și pierderii naționalității române*, din 23 octombrie 1923, *Legea asupra dobândirii și pierderii naționalității române*, din 23 februarie 1924, *Legea cultelor* din 1928 etc. nu au rezolvat în mod deplin problema evreilor. În forme diferite, de la chestiunile procedurale la clișeele birocratice de împiedicare a aplicării concrete și corecte a actelor normative ce ar fi putut reglementa în mod favorabil și fără discriminări statutul evreilor, avem o lungă istorie, până în anul 1937, a unei înfruntări datorată exacerbărilor inutile ale naționalismului, fie el argumentat și pe criterii economice.

Pentru minoritățile naționale, mai ales cele din teritoriile reunite cu țara, în anul 1918, se schimbaseră, însă, unele chestiuni privitoare la pierderea statusului unor etnii care până atunci fuseseră dominante, prin locul și rolul lor în politica imperiilor care se prăbușiseră în urma Primului Război Mondial. Minoritățile naționale din România, și din Bucovina, beneficiind de noul cadru democratic, au avut o situație materială, spirituală și culturală apreciată în epocă a fi la fel sau mai bună decât în perioada anterioară. Acest lucru nu i-a împiedicat pe unii reprezentanți ai lor să formuleze numeroase petiții către Societatea Națiunilor[50] și chiar să folosească lobby-ul internațional pentru a face presiuni asupra guvernului român pentru a obține împlinirea unor revendicări[51], mai mult sau mai puțin îndreptățite. În această situație se aflau și ucrainenii (rutenii), care n-au privit cu ochi buni actul de la 1918, ce împiedica proiectele naționale ucrainene, chiar și într-o perioadă în care ucrainenii din Ucraina răsăriteană, supusă stăpânirii sovietice, nu se puteau, nici pe departe, bucura de drepturile și libertățile oferite de existența în cadrele statului român. În același timp etnicii germani, până la plecarea lor în Germania, în anul 1940, s-au aflat în bună conlucrare cu ceilalți bucovineni. Ei și-au dezvoltat o viață comunitară proprie, care gravita în jurul bisericii și al Casei Germane. Activă și prosperă a fost viața comunității poloneze din Bucovina, a căror soartă se va împleti cu cea a românilor bucovineni, mai ales după ocuparea Poloniei de către trupele naziste și sovietice, în toamna lui 1939.

Ilustrativ pentru situația amintită mai sus este faptul că, în anul 1938, la nivelul țării, în timp ce românii reprezentau 71,9% din populație, ei dețineau 48,49% din firme, în același timp minoritarii dețineau 51,51% din firme. În același an, în Bucovina 14,65% din firme erau românești, în timp ce evreii dețineau 77,1%

[49] *Ibidem*, p. 94–95.

[50] Acest fapt i-a determinat pe oficialii Societății Națiunilor să trimită în România pe unul dintre funcționarii săi (Erik Colban), pentru a ancheta situația din România, respectiv în anii 1923 și 1924. Cf. Carol Iancu, *op. cit.*, p. 32–33.

[51] *Istoria*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

din firmele existente în această provincie[52]. În urma analizei datelor de mai sus putem să-l îndreptăţim pe Mihail Manoilescu, pentru afirmaţia că, în cei douăzeci de ani de la Unire, burghezia română eşuase agitând naţionalismul economic şi creând prin acesta o atmosferă xenofobă în ţară. Faptul acesta, ca şi situaţia politică generală din Europa şi din lume a făcut posibilă apariţia, după Marea Unire din 1918, a curentelor extremiste de stânga şi de dreapta. Acest fapt a fost ilustrat şi de creşterea numărului de voturi exprimate de alegători români pentru mişcările extremiste de dreapta (de la 4,76% obţinute de L.A.N.C. în anul 1926, la 9,15%, obţinute de Partidul Naţional-Creştin şi 15,58% obţinute de Garda de Fier, în anul 1937)[53]. Dar acest lucru nu ne îndreptăţeşte să afirmăm că în 20 de ani de la Marea Unire nu s-a produs în România o modernizare a structurilor economice şi sociale şi că, fie şi numai în cazul Bucovinei, a fost vorba de o „românizare" care a pregătit etapa de mai târziu a „barbarizării", aşa cum defineşte Mariana Hausleitner[54] fenomenele care au început în anii 1940–1941.

Este adevărat că viaţa politică din România interbelică a fost foarte agitată şi că opozanţii guvernului îşi începeau campania de înlăturare a acestuia, în străinătate, prin câştigarea bunăvoinţei puterilor occidentale. Acolo, pentru a crea imaginea uni guvern urât de popor, opozanţii lor politici nu de puţine ori foloseau chestiunea minorităţilor naţionale ca argument important în lupta lor. De aceea s-a creat în Europa, pentru România, imaginea unui stat nesigur, nedemocratic şi care-i opresa pe minoritari. Dacă la acest fapt mai adăugăm şi politica revizionistă a unor state europene, care foloseau chestiunea minorităţilor ca argument pentru politica lor externă, avem un tablou sumbru care trebuie corelat şi cu nonintervenţionismul politicienilor români care, crezând în dreptatea cauzei naţionale, ce triumfase la 1918, şi care se bazau pe girul pe care Franţa şi Marea Britanie îl dădeau păcii, nu s-au preocupat de o sistematică şi continuă susţinere a cauzei româneşti în străinătate. Puţini au sesizat acest pericol, printre aceştia aflându-se profesorul Nicolae Iorga şi Nicolae Titulescu[55].

Este evident faptul că după anul 1918 societatea românească devine mult mai complexă, datorită faptului că provinciile reunite cu ţara aveau specificul lor economic, social, demografic şi al componenţei etnice. Ca şi în celelalte provincii viaţa bucovinenilor a evoluat între tradiţionalism şi modernizare. Cea mai mare parte a bucovinenilor locuia la sate – adică 626 599 de locuitori (73,4%) şi doar

[52] *Ibidem*, p. 61.
[53] *Ibidem*, p. 64.
[54] Mariana Hausleitner, *op. cit.*
[55] Cunoscutul diplomat român scria în anul 1937 următoarele: „Chestiunea minorităţilor poate dezintegra naţiunea română, pentru că minorităţile, cu numai câteva excepţii, acţionează sub îndrumarea statelor de care sunt unite prin legături rasiale [...]. Sunt preocupat de posibilitatea de a avea o minoritate care să nu fie asimilată României actuale şi care să acţioneze în interiorul ţării în conformitate cu sugestiile ce îi vin de afară pentru a distruge statul care o protejează. Înţeleg întru totul că minorităţile trebuie tratate cât se poate de bine, dar privesc problema lor ca una internă a României". Apud *Istoria românilor*, vol. VIII, p. 67.

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

226 925 (26,6%) locuiau la oraş[56], conform recensământului din anul 1930. Oraşul era un mediu mai dinamic, mai deschis modernizării şi de aceea mai receptiv la schimbările importante care se produceau în epocă. Cu toate acestea, în Bucovina numărul mediu de locuitori din oraşe era de 15 128, faţă de 21 117 locuitori cât era media pe ţară. Din acest punct de vedere Bucovina era antepenultima în ierarhia provinciilor româneşti, fiind urmată doar de Oltenia, cu o medie de 12 387 locuitori în mediul urban şi de Dobrogea, cu 10 743 de locuitori[57]. Potrivit datelor statistice oferite de recensământul din 1930, capitalele provinciale se ierarhizau astfel după numărul de locuitori, gospodării individuale/colective şi clădiri astfel:

Oraşul	Numărul de locuitori	Numărul gospodăriilor individuale	Numărul gospodăriilor colective[58]	Numărul populaţiei din gospodării colective	Numărul clădirilor
Bucureşti	639 040	158 007	2508	43 112	70 507
Cluj	100 844	24 320	395	11 063	10 502
Chişinău	114 896	26 792	104	10 390	10 194
Cernăuţi	112 427	25 896	260	12 731	10 611
Timişoara	91 580	25 006	129	8 358	7 960

În oraşele Bucovinei majoritatea era formată de minoritari, între aceştia evreii reprezentau 30% dintre locuitorii oraşelor din Bucovina[59], alături de germani, polonezi, armeni, ucraineni şi români.

Dacă ar fi să analizăm situaţia repartiţiei suprafeţei locuibile la numărul de persoane în provinciile României situaţia ar fi următoarea: Bucureşti, 9,8 locuitori într-o clădire, în Transilvania şi Bucovina 7,2 persoane, în Basarabia 6,8 persoane şi în Vechiul Regat 6,1 persoane pe o clădire[60].

În România rata natalităţii era cea mai ridicată din Europa, acesta fiind de 39,4 la mia de locuitori în anul 1921, pentru ca la sfârşitul perioadei interbelice, în anul 1939, aceasta să scadă la 28,3 la mie. În lumea satelor se înregistra, în perioada dată, un declin evident al natalităţii, de la 44,2 la mia de locuitori, în anul 1921, la 28,3 la mie, în anul 1939. În acelaşi timp, natalitatea în lumea urbană a fost relativ constantă, respectiv de 22,7 la mie în anul 1921 şi 20,9 la mie în anul

[56] *Istoria românilor*, vol. VIII, p. 125.

[57] *Ibidem*, p. 127. Ierarhia completă a provinciilor Regatului Român prin prisma mediei de locuitori din mediul urban este următoarea: Muntenia cu 39 040 locuitori; Crişana–Maramureş, cu o medie de 34 349 locuitori; Banat, cu o medie de 24 075 locuitori; Basarabia, cu o medie de 21 771 locuitori şi Moldova, cu o medie de 20 394. Celelalte date sunt prezentate mai sus. Populaţia urbană şi pe sexe este prezentată după „Anuarul Statistic al României", pe anii 1937 şi 1938, de Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 290.

[58] În cazul de faţă, prin gospodării colective înţelegem cazărmile, internatele, orfelinatele, azilurile de bătrâni, colonii, închisori etc. Cf. *Istoria românilor*, vol. VIII, p. 129. Aproximativ aceleaşi date se regăsesc şi la Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 292.

[59] Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 336.

[60] *Istoria*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

1939[61]. În schimb rata mortalităţii era destul de mare, adică de 21,1 la mie în anul 1935, faţă de 25,1 la mie 1910. În acelaşi timp, speranţa de viaţă în România era destul de redusă, respectiv de 48–50 de ani în anul 1940, faţă de 40,8 ani în anii 1912–1913[62]. Mortalitatea infantilă era de 20 de decese la 1000 de nou născuţi, fapt care se datora condiţiilor precare de viaţă, regulilor precare de igienă şi deficienţelor din sistemul public sanitar (în Suedia mortalitatea infantilă era în aceeaşi vreme de 4,7 la mia de nou născuţi)[63].

În ceea ce priveşte modernizarea structurilor sociale şi economice din Bucovina, devenită parte componentă a Regatului Român, în ciuda unor evidenţe care se regăsesc în numărul mare de firme, fabrici, ateliere meşteşugăreşti, depozite de mărfuri, exploataţii agricole şi alte activităţi specifice prin care economia acestei provincii valorifica resursele naturale – minerale, lemnul, produsele cerealiere, legumele, fructele, carnea etc. – prezentate ca atare de contemporani şi reliefate de datele statistice publicate în *Anuarul Statistic al României,* ca fiind cu mult mai multe decât în ultimele două decenii ale stăpânirii austriece a Bucovinei, unii istorici occidentali şi câţiva din spaţiul românesc „pun sub semnul întrebării ritmul şi conţinutul modernităţii în Bucovina interbelică"[64], ba chiar consideră că mai tot ceea ce exista în această provincie, din punct de vedere economic se datora stăpânirii austriece: drumuri, căi ferate, fabrici, mine, edificii publice, construcţii de locuinţe etc. Cu toate acestea sunt şi unii cercetători care susţin contrariul: „În perioada interbelică în Bucovina s-au construit numeroase edificii culturale, aşezăminte şcolare, sociale, sedii de bănci precum şi numeroase alte construcţii de stat sau particulare"[65].

În antiteză cu istoricii români, care consideră că reunirea Bucovinei cu Regatul României a însemnat integrarea acestei provincii în spaţiul economic de drept şi firesc, ca o prelungire a proceselor economice din secolul precedent, când o bună parte a mărfurilor, produselor şi a forţei de muncă din Bucovina se îndreptau spre România (vezi efectele războiului vamal dintre România şi Austria, din ultima parte a secolului al XIX-lea, asupra Bucovinei), sunt istorici care consideră că actul din 1918 a rupt legăturile economice „firești" cu teritoriile fostului imperiu. Este, desigur, un lucru cunoscut că dezvoltarea economică a României a avut ritmurile şi caracteristicile sale, care o situau cu mult în urma ţărilor dezvoltate din Europa. Dar, în perioada interbelică, în România au fost domenii şi sectoare economice, sociale şi culturale în care s-au atins standardele europene. Acest fapt s-a resimţit, cu siguranţă şi asupra Bucovinei. De asemenea, ritmul modernizării României a avut efecte şi asupra raportului dintre populaţia activă de la oraşe şi de la sate. Aceasta din urmă fiind precumpănitoare a impus un

[61] Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 334.
[62] *Ibidem*, p. 335.
[63] *Istoria românilor*, vol. VIII, p. 34.
[64] Daniel Hrenciuc, *op. cit.*, p. 291.
[65] *Ibidem*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

anumit mers al economiei, al participării la viața publică și politică a țării, fapt care a făcut ca satul românesc să fie un mediu mai conservator, mai tradiționalist.

♦♦♦

„Românizarea" Bucovinei este o sintagmă mai des folosită în mediile istoriografice occidentale și în scrierile mai recente din mediul cultural ucrainean. Definirea acestei noțiuni este diferită de la autor la autor, lucru evidențiat mai ales de sfera de analiză atribuită acestei noțiuni. În fapt este un concept căruia în principal i se atribuie intrarea Bucovinei în structurile administrative ale statului român, după 1918; introducerea limbii române în instituțiile provinciale și subordonarea acestora față de politica Bucureștiului; aducerea unora dintre funcționarii români din Regat (parte a așa-zisei „regățenizării") pentru crearea unui aparat birocratic eficient în Bucovina; inițierea unor măsuri economice, sociale și administrative care i-ar fi favorizat pe românii bucovineni și i-ar fi defavorizat pe alogeni etc. În fapt, „românizarea" ar fi după unii cercetători ai fenomenului o multitudine de strategii care au avut ca scop asimilarea alogenilor, în primul rând a celor ortodocși și reducerea ponderii celor de altă religie decât cea ortodoxă, precum ar fi evreii, germanii, ungurii etc. Scopul acestor „demersuri" ar fi fost transformarea românilor în cea mai puternică etnie a provinciei. Această politică a autorităților române din perioada interbelică a suferit un „semieșec" pentru că ea nu și-a atins scopul și a fost doar un înlocuitor al procesului de modernizare a Bucovinei, care a avut ca punct final pierderea multietnicității acestei provincii, „barbarizarea" Bucovinei prin instituirea unor regimuri totalitare și asasinarea multor evrei din Bucovina[66], în anul 1941.

Este un lucru bine știut că unirea Bucovinei cu România a creat între bucovineni o dispută pe tema tipului de integrare. În principal Iancu Flondor ar fi fost susținătorul păstrării specificului provinciei, printr-o largă autonomie în cadrul statului român, în timp ce Ioan I. Nistor a aderat la practica centralistă susținută de adepții Partidului Democratic al Unirii și de P.N.L., cu care cea mai mare parte a partidului lui Nistor s-a unit. Este de regulă cunoscut că minoritarii din Bucovina s-au situat în cadrul acestei dispute de partea lui Iancu Flondor. Disputa dintre Flondor și Nistor[67], la care s-au adăugat și alte teme, a făcut ca Flondor să decline prezența sa la încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria, la 15 octombrie 1922, la Alba Iulia.

Introducerea limbii române în administrație și în învățământ a fost un act care viza aplicarea documentului de unire adoptat de Congresul General al Unirii din 28 noiembrie 1918. Din prudență, introducerea limbii române a fost stabilită în cinci grade de cunoaștere a acesteia, funcționarilor, învățătorilor și profesorilor acordându-li-se o perioadă de grație până la care urmau să-și îmbunătățească cunoașterea limbii române, perioadă care, ulterior, a fost prelungită (până în 1923).

[66] Mariana Hausleitner, *op. cit.*

[67] Ștefan I

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

Măsura a fost susţinută şi de organizarea de cursuri gratuite pentru studierea limbii române şi de tipărirea, în 1919, a unui manual de *Gramatica limbii române pentru germani*[68], realizat de Sextil Puşcariu şi Eugen Herzog. Atitudinea unora dintre minoritari nu a fost în unele cazuri favorabilă, aşa cum am evidenţiat şi mai sus, unii dintre membrii aparatului administrativ şi unii profesori germani şi evrei din Bucovina preferând să părăsească provincia pentru a se stabili în Austria[69]. Faţă de transformarea Universităţii din Cernăuţi într-o instituţie românească, transformarea teatrului german în unul românesc, schimbarea denumirii străzilor şi înlocuirea limbii germane cu cea română în administraţie şi în justiţie, populaţia de origine evreiască a înaintat un protest Societăţii Naţiunilor, pentru a-şi exprima dezaprobarea faţă de această situaţie[70]. În atari condiţii, autorităţile române au luat măsuri cu caracter prudenţial, mergând de la reprezentarea corespunzătoare a minoritarilor în Consiliul oraşului Cernăuţi (format, la 19 iulie 1920, din 40 de membri, dintre care 20 erau social-democraţi şi câte patru reprezentanţi ai românilor, germanilor, evreilor, ucrainenilor şi polonezilor) şi exercitarea actului de justiţie şi în limba minoritarilor, astfel ca nimeni să nu fie privat de accesul la justiţie[71].

Dificultăţile guvernului român la Conferinţa de Pace de la Paris au fost sporite şi de neparticiparea minoritarilor la alegerile parlamentare din 3 şi 4 noiembrie 1919. Această atitudine a evreilor, germanilor, ucrainenilor şi polonezilor a fost urmată şi de griparea politică a lui Iancu Flondor, ca semn de solidarizare cu minoritarii şi împotrivire faţă de politica dusă de Ioan I. Nistor în Bucovina. Cu toate acestea, prezenţa la vot a fost masivă, chiar şi în localităţile cu o importantă pondere a populaţiei minoritare, spre satisfacţia lui Ioan I. Nistor[72]. În urma alegerilor din mai 1920, minorităţile au fost reprezentate în Cameră de cinci deputaţi (doi ucraineni, doi evrei şi un polonez) din 17, de un senator de origine ucraineană şi unul de etnie germană, din zece locuri atribuite Bucovinei.

În Bucovina, Reforma agrară a produs mutaţii profunde în regimul proprietăţii, ca şi în restul ţării. Aici au primit pământ 76 911 ţărani, dintre care 24 045 de împroprietăriţi erau din rândul minoritarilor, adică 31,26%. De reformă au beneficiat în principal românii, germanii şi ungurii. În documentele vremii sunt referiri numeroase la abuzurile autorităţilor în aplicarea reformei, mai ales în zonele locuite de ucraineni, unde aceştia fie au primit mai puţin pământ decât

[68] *Ibidem.*

[69] *Ibidem*, p. 136. În anul şcolar 1919–1920, în învăţământul primar funcţionau 257 de şcoli româneşti, 157 ucrainene, 64 germane, 27 poloneze şi trei maghiare. După doi ani, situaţia era următoarea: din 575 de şcoli primare, 319 erau româneşti, 155 erau ucrainene, 47 germane, 27 evreieşti, 25 poloneze şi două maghiare.

[70] *Ibidem*, p. 134.

[71] În anul 1923, în instituţiile juridice minoritarii din Bucovina precumpăneau în raport cu românii. Astfel, dintre cei 602 avocaţi din Barou, doar 102 erau români, dintre cei 116 judecători activi în 1925, 44 erau români, dintre cei 30 de notari, ce activau în acelaşi an, 18 erau români. Cf. Ştefan Purici, *op. cit.*, p. 135.

[72] *Ibidem*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

coloniştii români, fie nu au primit deloc. Ceea ce nu înseamnă că nu au fost şi destule cazuri de localităţi, din sudul provinciei, locuite de români, unde nu s-a aplicat Reforma agrară datorită lipsei suprafeţelor necesare[73]. În Bucovina au fost expropriate 75 000 ha, fapt care a dus la sporirea numărului micilor gospodării, cu circa 28%. Ca urmare, marile moşii s-au redus la 250 de ha de pământ arabil. În aceste condiţii, statisticile evidenţiază persistenţa puţinătăţii pământului în raport cu populaţia[74]. Această situaţie e dovedită şi de cheltuielile cu impozitele pentru proprietăţi situate sub 3 ha, din anul 1938, care era următoarea: 2% în Bucovina, 9% în Muntenia, 10% în Moldova şi 17% în Basarabia[75]. Reforma agrară din Bucovina a fost folosită de autorităţi pentru a întări elementul românesc şi, de aceea, ea a fost însoţită în unele cazuri de colonizare în regiunea dintre Nistru şi Prut. Cum Reforma agrară s-a făcut prin expropriere şi majoritatea suprafeţelor agrare se aflau în mâna minoritarilor, reforma nu a fost primită cu ochi buni de cei afectaţi şi nici de comunităţile alogene care vedeau „coloniile" instalându-se în vecinătatea satelor lor.

Ca şi în restul ţării, Reforma agrară a avut efecte benefice chiar dacă ea nu a schimbat structura economică a ţării, în general şi a Bucovinei, în special. Ca urmare a caracteristicilor economiei româneşti, disproporţia existentă între ramurile economiei şi preponderenţa agriculturii în cadrul acesteia, constatăm că un ţăran, pentru a cumpăra 26 dintre articolele industriale necesare gospodăriei, trebuia, în anul 1913, să vândă 264 kg de grâu sau 407 kg de porumb şi în anul 1939, trebuia să vândă 689 kg de grâu sau 918 kg de porumb. Acest fapt era dezavantajos şi pentru agricultură şi pentru industrie[76].

În condiţiile unei legislaţii democratice, cu toate disfuncţionalităţile înregistrate în relaţia dintre autorităţi şi comunităţile etnice din Bucovina, se constată dezvoltarea unei intense vieţi comunitare la minoritarii bucovineni. Astfel, în anul 1920, în Cernăuţi funcţionau opt societăţi politice ale minorităţilor naţionale. Dintre acestea trei erau evreieşti, trei ucrainene, una germană şi una poloneză. Dintre cele 26 de publicaţii care apăreau la Cernăuţi, în anul 1926, 11 erau tipărite în română, 10 în germană, trei în ucraineană, trei în idiş şi două în limba poloneză. În aceeaşi perioadă funcţionau în fosta capitală a Bucovinei 23 de tipografii şi două litografii[77].

Din păcate, progresele realizate pe linie economică, socială şi politică au fost umbrite de măsurile care au dus la accentuarea caracterului românesc al învăţământului, prin măsura de obligare a acelora care îşi pierduseră cunoştinţele de limbă română maternă, prin deznaţionalizarea practicată în vremea Austriei, de

[73] Ştefan Purici, *op. cit.*, p. 140.
[74] Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 348.
[75] *Ibidem*, p. 351.
[76] *Ibidem.*
[77] Ştefan

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

a-şi instrui copiii numai în şcolile publice şi particulare cu limba de predare română. În acelaşi spirit s-a situat şi legea din decembrie 1926 privitoare la învăţământul particular, prin care se impunea ca limbă de predare româna, manualele şi materialul didactic editat în România. Guvernarea liberală a accentuat, în anii 1927–1928, aceste măsuri, prin desfiinţarea claselor cu predare în limba minorităţilor naţionale şi îngreunarea accesului la actul cultural (teatral) în limba minorităţilor naţionale[78], prin perceperea unei taxe majorate de 12%.

Activitatea politică a etniilor minoritare din Bucovina s-a desfăşurat, în perioada analizată, prin participarea reprezentanţilor etniilor în mai multe partide politice. De remarcat, nu întâmplător, că mulţi dintre minoritarii Bucovinei desfăşurau o activitate intensă sub culorile P.S.D., partid multietnic, compus din secţiile română, germană, evreiască (Bund), ucraineană şi poloneză. În cadrul acestui partid, secţia ucraineană a criticat intens politica P.N.L. faţă de minorităţile naţionale în Bucovina şi în afara afilierii electorale cu P.N.Ţ., pe care-l susţinea de nevoie, ca fiind mai apropiat de acordarea unor drepturi mai largi minoritarilor şi susţinea lărgirea autonomiei locale, a afirmat în cadrul a numeroase întruniri politice că susţine desprinderea părţii de nord a Bucovinei, de la Siret în sus şi constituirea unui stat ucrainean. O notă informativă a Serviciului de Siguranţă, de la începutul anilor '20, preciza următoarele: „Dintre toate curentele minoritare, cel mai important din punct de vedere politic din regiunea noastră este cel ucrainean sau rutean. [...] De la venirea românilor, [la] 11 noiembrie 1918, elementul rutean a început a se grupa în diferite fracţiuni ca petliurişti, pertuşevişti, social-democraţi, comunişti etc. Toţi au însă la bază formarea unui Stat Ucrainean cu alipirea părţii de nord a Bucovinei, începând de la malul stâng al Siretului, şi dacă intelectualii lor sunt divizaţi, aceasta e numai asupra modului cum cred ei că vor putea îndeplini mai bine şi mai repede acest ideal"[79]. Activitatea curentelor politice extremiste s-a intensificat în ţară şi în Bucovina odată cu evenimentele similare din Europa. Este de la sine înţeles, şi cercetările recente o dovedesc, că acţiunile subversive s-au intensificat, fiind finanţate din exterior cu sume substanţiale, mai ales din partea Cominternului, prin intermediul Comitetului Ajutorului Roşu Internaţional[80].

Importante evoluţii a avut şi curentul de sorginte nazistă printre germanii bucovineni, fapt evidenţiat şi de trecerea organizaţiei P.S.D. (germană) la organizaţia hitleristă, după venirea lui Hitler la putere în Germania. De aici şi acţiunile de colaborare pe care le-au stabilit unii dintre germanii bucovineni cu Liga Apărării Naţional Creştine. După venirea lui Hitler la putere, activitatea politică a antisemiţilor şi a evreilor se intensifică, cuprinzând tot mai mult pe studenţi. Numeroase

[78] *Ibidem*, p. 143.

[79] Apud Ştefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităţilor naţionale în Bucovina istorică între anii 1918 şi 1940* (II), în „Analele Bucovinei", IV, nr. 2, 1997, p. 414.

[80] *Ibidem*, p. 415. Autorul articolului invocat dovedeşte cu documente cum organizaţii politice de sorginte comunistă sau social-democrată din Cernăuţi au primit sume importante prin intermediul unor bănci austri[illegible]S.

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

sunt demonstrațiile, acțiunile de boicotare a mărfurilor germane de către evrei și de exaltare a naționalismului de către cuziști, legionari și naziști. Presa evreiască din Cernăuți a dus adevărate campanii de combatere a fascismului. Toată această tensiune a fost exacerbată și de intervenția tot mai activă a factorului monarhic în viața politică a României și de dorința lui Carol al II-lea de a subordona partidele politice istorice și a amputa elemente ale vieții politice democratice. Instaurarea regimului de autoritate al regelui Carol al II-lea și conflictul deschis al acestuia cu legionarii au contribuit din plin la tensionarea și mai mare a vieții sociale și politice din țară și din Bucovina.

În aceste condiții – precum interzicerea activității partidelor politice, desființarea sau limitarea activității unora dintre societățile culturale, naționale, religioase sau sportive ale românilor și ale minoritarilor etc. –, la 1 decembrie 1938, a fost dată publicității Ordonanța Rezidentului Regal în Ținutul Suceava, prin care se cerea ca în locurile publice, în întreprinderi, bănci, instituții ale statului să se vorbească numai românește. Reacția a fost una de contestare și de boicotare a ordonanței care, nu numai că nu și-a atins scopul, ci a creat peste timp reverberații care amplifică caracterul punitiv al măsurii, care este dată ca exemplu pentru ceea ce a însemnat „românizarea" Bucovinei[81]. Fără a epuiza subiectul amintim aici legea cetățeniei elaborată de guvernul Goga–Cuza care a dus la revizuirea cetățeniei române, promulgată de Carol al II-lea, la 21 ianuarie 1938, prin care o treime din populația evreiască a României, adică 225 222 de persoane, și-a pierdut cetățenia.

Anschluss-ul realizat prin ocuparea Austriei de către Germania și Acordul de la München, din septembrie 1938, care a dus la sfâșierea și apoi la dispariția statului cehoslovac, au avut grave consecințe și în România, care s-au materializat prin avansul forțelor politice extremiste și accentuarea regimului de autoritate al lui Carol al II-lea. Acest fapt a însemnat în plan politic restrângerea drepturilor democratice ale cetățenilor și, desigur, cele ale minorităților naționale și adoptarea unei legislații cu importante accente xenofobe și antisemite[82]. În condițiile acestea, sub presiunea evenimentelor interne și internaționale, după ce regele Carol al II-lea încercase să joace rolul de „salvator al patriei", asistăm la „falimentul regimului democrației"[83]. În aceste condiții, fracturile pe care le-a cunoscut democrația din România interbelică, reverberate și resimțite acut și de minoritarii din Bucovina, mai ales datorită subiectivismului manifestat în viața publică, a patimii uneori paroxistice din viața politică românească au fost amplu speculate de o anumită parte a presei românești a vremii și de neprietenii interni și externi ai țării reunite în

[81] *Ibidem*, p. 421.

[82] Acest lucru poate fi evidențiat de încercarea de transpunere în practică a unor măsuri cu caracter antisemit precum: revizuirea cetățeniei acordată evreilor, retragerea permiselor de liberă circulație pentru ziariștii de origine evreiască. Măsurile respective nu au avut efectele scontate, pentru că, la 10 februarie 1938, guvernul Goga a fost înlăturat de la putere.

[83] *Istoria*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

anul 1918. În aceste condiţii, contemporanii inaderenţi la spiritul versaillez şi unii istoriografi ai perioadei postbelice au pus toate acestea sub semnul incapacităţii administrative a românilor şi au denumit unele fenomene enumerate mai sus ca evidenţe ale procesului de „românizare" la care au fost supuşi minoritarii de către „naţionaliştii" români[84]. Privitor la aceeaşi perioadă, autorii volumul VII al tratatului *Istoria românilor* consemnează următoarele: „Nu poate fi contestat faptul că regimul democratic a fost, în esenţa lui, pozitiv. În fond, toate realizările României din perioada interbelică sunt legate de acest regim. În numai două decenii, România a recuperat o bună parte din distanţa care o despărţea de statele dezvoltate ale Europei. În unele domenii – cum ar fi învăţământul, ştiinţa cultura, performanţele tehnice – România se afla efectiv, la nivelul statelor europene"[85].

Nici eforturile diplomaţilor români, nici politica lui Carol al II-lea de „adaptare la realităţi" nu au împiedicat dezastrul pe care l-a cunoscut România în anul 1940, după căderea principalului său aliat, Franţa. Notele ultimative sovietice din 26 şi 28 iunie, precum şi evenimentele care le-au urmat până pe 3 iulie 1940, care au dus la ocuparea de către U.R.S.S. a Basarabiei, a părţii de nord a Bucovinei şi a Ţinutului Herţa au avut urmări dezastruoase pentru statul român, fiind începutul unui amplu proces de destructurare a României, care a fost continuat cu cedările teritoriale din august–septembrie 1940, faţă de Ungaria şi Bulgaria. Referindu-ne la Bucovina, putem spune că începea pentru această provincie, altădată considerată a fi o adevărară „Elveţie", procesul unor dramatice schimbări politice, sociale şi demografice care făceau ca Bucovina, cândva idealizată ca un adevărat Eden, dacă se va fi conservat în perioada interbelică, să dispară pentru totdeauna.

În loc de concluzie, prezentăm ca ilustrativ următorul pasaj din lucrarea lui Dragoş Vitencu, *Cernăuţiul meu*: „În conştiinţa celor care trăiau la Cernăuţi, apropierea Rusiei nu însemna decât o ameninţare platonică, agitată neputincios de evrei şi de ruteni, la care nimeni nu se alarma în mod serios. Maşinaţiile lor erau socotite furtuni în paharul cu apă, căci nimănui nu-i trecea prin cap că s-ar putea încheia o înţelegere între Stalin şi Hitler, putând afecta şi frontierele României Mari. Trăinicia acestor frontiere nu era pusă la îndoială şi nu constituia o preocupare decât pentru foarte puţini iniţiaţi din fruntea politicii statale. Restul opiniei publice trăia într-o nevinovată candoare. De aceea cedarea unei părţi a

[84] Referitor la procesele care au început în Bucovina după 28 noiembrie 1918, Mariana Hausleitner scria: „Clica lui Nistor năzuia, în mod deplin conştient, spre o societate în care neromânii urmau să fie cetăţeni cu drepturi limitate. De asemenea, ei încercau, exercitând presiuni, să-i împingă pe cât mai mulţi neromâni spre asimilare". Mai încolo, despre Ioan I. Nistor autoarea adăuga următoarele: „După 1919, îngusta sa înţelegere a proceselor sociale îl dusese la ideea că statul român ar fi în stare ca, prin constrângere, să impună dezvoltării câtorva generaţii un mers retrograd. Teoria lui Nistor a fost primită cu aviditate de cetăţenii români recent plăsmuiţi în Bucovina, fiindcă ea se potrivea de minune cu dorinţa lor de a legitima monopolizarea de către români a poziţiilor de putere". Cf. Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 145, 146.

[85] *Istoria*

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)

pământului românesc, în care intra şi Cernăuţiul, către namila apocaliptică de la Răsărit, [...] a produs consternare şi groază în inimile nepregătite ale oamenilor"[86].

Bukowina – das Ende eines möglichen Paradieses. Der letzte Akt, 1918–1944. Politische und soziale Prozesse (I)

(Zusammenfassung)

Dieses ist das erste Teil eines Studiums, das versucht, eine Übersicht über eine vielfältige und leider noch wenig studierte Problematik auf dem Gebiet der rumänischen Historiographie mitzuteilen, das *Bukowina – das Ende eines möglichen Paradieses. Der letzte Akt, 1918–1944. Politische und soziale Prozesse (I)* betitelt ist. Der Autor stellt einige Übergangsprozesse dar, die spezifisch für das Herzogtum Bukowina waren, von der österreichischen kaiserlichen Verwaltung, bis zu der rumänischen königlichen Verwaltung, und einige Charakteristiken der Entwicklungen der Provinz, die mit Rumänien wiedervereinigt war, in dem Zeitraum 1918-1940. Unter den im Studium dargestellten Problemen befinden sich die Problematik des Friedensvertrages von Saint Germain und die Problematik der nationalen Minderheiten aus dem ehemaligen Herzogtum in dem neugegründeten rumänischen Staat, die politischen Beziehungen und ihre demographischen Ressourcen aus der Bukowina, im Bezug auf die Charakteristiken der Beziehungen zwischen den politischen Parteien, die in der Zwischenkriegszeit vorhanden waren. In diesem Artikel waren auch einige Aspekte mit Bezug auf den sogenannten Rumänisierungprozess erwähnt, von dem in den historiographischen Medien im Ausland debatiert wurde.

[86] Dragoş

BDD-A32535 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:40 UTC)